

Határállomás a föld alatt

Aggteleki tervek

Hazánk idegenforgalma az utóbbi években kedvezően alakult. Bár a turisták nagyobb százalékát még mindig a Balaton és a főváros nevezetességei vonzzák, egyre többen látogatják meg vidéki kulturális központjainkat is. Megyénk három leglátogatottabb területe — Miskolc-Bükk, Tokaj-Hegyalja és Aggtelek — közül az utóbbi vonzza a legtöbb vendéget. Ez nemcsak világhírű cseppkőbarlangjának köszönhető, hanem annak is, hogy a föld alatt túrázókat nem zavarja az évszakok és az időjárás váltakozása.

Két megoldás

A barlang fejlesztése az utóbbi évek legvitatottabb problémája volt. Aki figyelemmel kísérté az eddigi terveket, két látványos és szinte fantasztikusnak tűnő megoldásról hallhatott. Ilyen lélegzetelállító terv a föld alatti csónakázó kiállítás is. A hangversenyterem végéből kiinduló 500 méter hosszú víztűz a barlang fő látványossága lehetne. Sajnos, a kivitelezésnél gondok akadnak. A víz, bizonyos megemelés után megszökik, és a „lefolyók” megkeresése nem olcsó mulatság. Természetesen az eredeti tervet, amelyben csak egy duzzasztógát szerepelne, ilyen körülmények között el kellett dobni.

Mesterséges tó és vízlogó

Baross Gábor geológus azon fáradozik, hogy megtalálja ezeket a víznyelőket, és betömje szigetelőanyaggal. Ha ez a munka befejeződik, csak akkor lehet építeni a végleges gátat, amely megduzzasztaná a patak vizét. Az így nyert mesterséges tó szintje két méter magas lenne. De itt megint akadt egy mozzanat, amellyel az eredeti terv nem számolt. A környék hegyein nagy a talaj-

erózió. Az esőzések alkalmával a barlangba kerülő hordalék teljesen feltöltene a tavat. Tehát a külszínen is építeni kell egy vízfogót, ahol a hegyről lezúduló csapadék leadja iszapartalmát, és szűrten jut a föld alatti üregekbe. Ha a tó létrejönne, biztos, hogy messzi földről felkeresnék a turisták. A reflektorokkal élesen megvilágított mennyezet, a homályba burkolt part és a vízben tükröződő folyosótető színjátéka az ég és föld közötti lebegés érzetét kelti a részvevőkben.

Barlangvasút

Legalább ugyanilyen vonzerőt jelentő megoldás lenne a barlangvasút létrehozása. Ha felépülne, felére csökkentené a vöröstorai bejáratról a vaskapuig terjedő vakondvasút az úgynevezett hosszú túra határát. A gyaloglásról nem is beszélve, mert ez sokakat elriaszt. Módosítások ebben a tervben is akadnak. Most már biztos, hogy a nagy szintkülönbség miatt a végállomás a föld alatt lesz. Viszont, a fő ág szintje ezen a szakaszon majdnem azonos, tehát az építés kivitelezhető. A vöröstorai állomáson kialakított garázs légkondicionált lesz, így a vasalkatrészek nem oxidálódnak. Sikeres megoldani a zajproblémákat is. A mozdonyok akkumulátorral működnek, a kerekek tömör gumiból készülnek, amelyek nemcsak zörejmentesek, hanem nagyobb fordulékonyt és terepbiztonságot is biztosítanak a vasútnak. A vonal a csehszlovák területen levő domical cseppkőbarlangot is érinti, és itt alakítják ki Közép-Európa első föld alatti határállomását is.

A tervek szépek és realisztikusak. A világhírű aggteleki barlangot bizonyára sok országból és többen keresnék fel. De vajon a tervek, az elképzelések valóra válnak-e?

Kármán István

Miskolci utcák, házak, emberek (2)

A Nagysánc hétköznapijai

Élet a Sötétkapu körüli halásztelepen

A Mexikói völgy fölött kétezer évvel ezelőtt benépesült Nagysánc népe vegyes etnikumú volt. Magába foglalta azokat az illír néptörzsmaradványokat, amelyek még a kelta uralom előtt népesítették be ezt a vidéket. Voltak szkíta maradványok is. A zöldhalom-pusztai aranyszarvas, a muhi-pusztai bronztűkór ennek a kipusztult lovasnépnek emléket őrzik.

Mégis, a kelta volt az az első nép, amely a Nagysáncot és környékén az ember civilizáció olyan színvonalú közösséget teremtette meg, amelyet Julius Caesar az oppidum szóval fejezett ki.

Előző vasárnap írtam ennek a Nagysáncra létesült kelta oppidumnak az akropoliszáról, az 1958-as ásatás nagy jelentőségű megállapításairól. Most ennek a kelta közösségbe tartozó kotinusz törzsnek hétköznapi életéről adok vázlatos képet.

A kelta nép, bár uralma az Atlanti-óceánig terjedt, nem hozott létre egységes, központosított államalakulatot. Mégis, a kelta terület keleti szélén, a diósgyőrj (és

zempléni) terület egyik központjában, a Nagysáncon, ugyanúgy része volt a közép-európai kultúra megteremtésében, mint ahogyan ehhez a kelta kotinusztörzshöz fűződik Miskolcnak, mint emberi településnek létrejött. Lakóház-maradványai a Szechenyi utca mindkét oldalán, a Sötétkapu környékén, a Szabadság téren, a Nemzeti Színház földjében egyaránt napvilágra kerültek a három méter mély rétegekből.

Ez a nép a család és a nemzetség alapegységének patriarchális tekintélyi uralma alatt élt. Ez nem zárta ki a törzsi arisztokráciában élő egyes asszonyok tekintélyi uralmát. Ez a társadalmi alakulat meghatározta például az örökség és hagyaték átruházásának módját is. A magántulajdon elvén állott. Már olyan elemeket tartalmazott, amelyek létrehozták az osztálytársadalmat feltételeit. Ennek kifejlődését azonban elvágta a kelta hatalom összeomlása, J. Caesar aleksandriai győzelme Vercingetorix fölött. E fejlődésben a britanniai volt a leghaladóbb,

ahogyan azt Engels megállapította.

A kelta-kotinusz nép szabad térségen épült falvakban, zsúppal fedett, fából épített házakban lakott. Ez látszott a már említett miskolci lelőhelyeken is. A házak mintegy térdmagasságig földbe mélyítették voltak.

A kelta társadalom gazdasági alapja a földművelés és az állattenyésztés volt. Gabonatermelésük pl. olyan intenzív volt, hogy J. Caesar nyolcéves galliai háborúja alatt a helyszínen szerezte meg hadseregének a gabonát. Az őrlést kétrészes forgókőves malmokban végezték. Sertést, szarvasmarhát, juhokat tenyésztettek. A sötétkapui település halászfaluból fejlődött tovább.

A kelta ipar nagy volt. Kohászati technikájuk a legfejlettebb volt. A kotinuszok a Bükk környékén (Hangony, Dédes) a kútból vasércet használtak fel.

(A vas kelta nyelven: *tsarno*, gall nyelven: *eisarn*.) Híres volt szappant gyártó szappant. Ez a lignitfajta a palakőhöz hasonló. Fekete ékszereket készítettek belőle.

A vasércet faszénrel redukált aknás kemencékben állították elő. A végtérmet két végén csúcsban végződő, 6–7 kg súlyú rudakban kereskedelmi csereeszközzé formálták.

A Nagysáncra találtak üveget, grafitkerámiát. A kotinusz ezüstpénzek itteni pénzverőből kerültek ki. Küllős, négykerékű, fapadokkal ellátott utazókocsijukat távolsági közlekedésre használták. Ez volt a „fakarusz” legősibb formája. A kelták nadrágban jártak. Ezt *brecca*-nak nevezték. Színes, tarka, kockás (tortis!) szövetek voltak. A szappan (*sapon*) kelta találmány. Lópatkó-leletek azt tanúsítják, hogy gondozott utak voltak. Élénk kereskedelmi tevékenységet folytattak.

A nagysánci kotinusz-törzsi központ periferikus jellegű fogva később került az északra jövő germán katonai nyomás alá. A sötétkapui település is tovább élt. Erről a következő alkalommal adunk ismertetést.

Komáromy József

István király koronája

Pontosan: annak a másolata. A közelmúltban újrendezték a Mátyás-templom egyháztörténelmi gyűjteményét. A nagy értékű szobrokkal, miseruhákkal, kelyhekkel és oltárképekkel együtt a magyar királyi korona másolatát is kiállították. A koronamásolat természetesen sok érdeklődőt vonz a tárló elé.

Tréfás szavak születése

A SZOALKOTÁSNAK, különösen a nyelvújítás korában gyakori módja volt az elvonás, a csonkítás, amikor egy hosszabb szót rövidebbre nyírtak. Az új hangalakot olykor tréfásnak érezték. Így kurtította Baróti Szabó Dávid a *balgagot* *balgára* és Sándor István bibliográfus a *zürzavart* *zürre*. Gyakran élt a szógyártásnak ezzel a módjával Helmecei Mihály nyelvújító író is, aki a legtöbb időálló új magyar szót alkotta. Ma már méltatlannak érezzük a sok gúnyt, amellyel kortársai elharmozták. Még szállóige is csúfolja: *Helmecei, ki a szótak elmetszi*. Valószínűleg őt paskolja Vörösmarty Metófi című epigrammája is:

Baltával jött Pindus tetejére Metófi, hány szónak szegte ma bárdja nyakát? Vörösmarty viszont a *szivola* és *cigáro* szavunkat tartotta hosszúnak. „E helyett más szót kellene csinálnunk: talán *szivar*? Mivel szivarogva jó fel benne a füst.”

Hogy nagyot ugorjunk az időben, Aprily Lajos költőnk a *zakatol* igéből vonta el a *zakata* főnevet, de szóalkotása költői játék maradt. A diákszargonban viszont meghonosodott a *zabálból* kurtított *zaba*, és a *hancúruzikból* rövidített *hancúr*. Ez utóbbi ihletett engem rá, hogy a *viháncból* a *viháncot* kimetszsem. „Ahol nagy a hancúr és a vihánc, ott közel a fogaknak csikorgatása” — int a mérsékletre egy aforizmam.

Nincs benne semmi meglepő, hogy vásárló közönségünk hosszúnak találta az önkiszolgáló bolt elnevezést. Előbb a bolt maradt el, azután az önkiszolgálóból lett önk.

A szókurtító nyelvújítás a tájszavakat sem kíméli: így lett a *szotyolából* *szoty*. Ez a szóalkotás mit sem változtat a pataki mózi vállalatvezetőjének bosszú-

ságán, ha nap mint nap tapasztalja, hogy a filmművészet rajongói — különösen elől, a fekete páholyban — *szoty* (napraforgómag) hejával szórják tele a padlót.

Tréfás hangalakú szavak születnek akkor is, ha két szó elemeit egyévegyítik. A *könnyelmű szavunkat* Kazinczy rántotta össze *könnyű elméjéből*, s később dicsekedett, hogy már prédikációkban is élnek vele. Szóösszevonás útján lett a *zavar* és *kergetből* *zargat*, a *csupa kopasz* és *oridit* és *kiabálból* *ordibál*.

Bizonyítandó, hogy a születésmagyarázat nem könnyű dolog, felhozom József Attila *cikkan* szavát, három verséből is idézve.

A Külvárosi éjben: „Kalapáccsot, mely cikkan pengve...”
Az Indiában, hol éjjel a vadak című versből: „Zöld szemű cikkan át a dzsungelen”...

Az Elégéből: „...s olykor áteiknek, donog egy-egy kék, zöld vagy fekete legy”...

Honnan vette, vagy hogyan alkotta József Attila a *cikkan* igét? Hogy a kérdésre nem könnyű felelni, azt bizonyítja, hogy a költő műveinek kritikai kiadása és a versek elemzői fel sem ismerik a problémát. Holott az ige nem található értelmező szótárunkban. A megoldás háromesélyes. Tájékoztunk a cicázás gyermekjátékot cikának nevezi, ebből képezhető a *cikkan* ige. Másodsor: lehet a *cikkan* a *cikázik* rokonértelmű tájszava. Harmadsor: született a *cikkan* a *cikázik* és *villan* összevonásából is, amely feltevést alátámasztja, hogy József Attila a kéziratban a második idézetben a *villan* igét javította *cikkan*-ra.

A SZAVAK SZÜLETÉSENEK kutatása nem könnyű és nem kevésbé izgalmas, mint az élő szervezetek születésének, fejlődésének vizsgálata.

E. Kovács Kálmán

Mélabús alkony a Felkelő Nap országában

Egy japán Adenauer végnapjai — Tengeri csaták helyett növekvő ráták
1 jen se nőhet az égig

Most, amikor a kínai-amerikai közlekedés kilátásainak világviszhangját már elnyomja a szovjet-indiai szerződés keltette érdeklődés utóregése, most, Ázsia előterbe kerülésének idején nem árt egy pillantást vetni Japánra sem. Ebben az országban ugyanis, amely az utóbbi időben „a Felkelő Nap országából a Felkelő jen országává vált” — mint az olasz Europeo megállapítja — és az 1945-ös háborús vereség — a nyugatnémet Spiegel szerint — „csupán közlekedési balesetnek” tűnik — országváltás készül. Szato miniszterelnök, akit Japán Adenauerének neveznek, visszavonuláson gondolkodik és — ugyancsak az Europeo szavaival élve — „mélabús alkonya olyan korszakra esik, amelyben Ázsia az amerikai

uralom visszavonulásával nyitva áll a nagyhatalmak előtt, ez alkalommal azonban nem nyugati, hanem ázsiai nagyhatalmak előtt.” Szatoval azonban nemcsak egy politikusi vonulna vissza, hanem véget érne az a korszak, amely — a Spiegel tudósítója szerint — már egyre terhebb a japánoknak is. Véget érne az az amerikai-zált világ, amelyben a régi hadidicóságot a gazdasági expanzió helyettesítette, és „növekedési ráták pótolták a tengeri csatákat”, amelyben Japán 1969-re „már a világ harmadik legerősebb ipari hatalma lett.”

A liberális demokraták 25 éves uralma alatt ugyanis polarizálódott a japán társadalom, a lassan céltalanná váló gazdagodás, a — fran-

ciásan szólva — „gazdagság zavar” megteremtette ennek szociális reformokat ohajító baloldalt és régi katonai dicőségéről álmódó jobboldalt. Így aztán a nyugati lapvélemények szerint, „távlátilag a jobboldali diktatúra éppoly kevésbé tűnik kizártnak, mint a koalíció a kommunistákkal.”

A kínai-amerikai közlekedés, az amerikaiak Ázsiából való visszavonulásának lehetősége, a Kína vagy a Szovjetunió szövetségében védelmet kereső csoportok kialakulása idején, az amerikai-nizált Japánnak amerikai támogatás nélkül, vagy legalábbis e támogatás erejének jelentős csökkenése idején — új politikához kell látnia. Ezt kutatják ma a szigetországban, ezért érzik kevés-

nek, vagy talán szorítóan soknak (valószínűleg egyszerűen mindkettőnek) a jelenlegi „fogasztási mórörben növekvő” gazdasági életet. Ebből keres kiutat a kommunista párt, ma Japán legnagyobb ellenzéki pártja, és ez a balratolódás vált ki jobboldali megerősödést is az ellenpóluson.

Akár így, akár úgy, az ázsiai kontinensen végbeménő legújabb változások megértették Japán eddigi „egyenese fejlődő” életét is, és kiderült, hogy ez nem is olyan tiszta „fejlődés”, mint amilyennek látszik. Éppúgy, ahogy Adenauer bukása után Nyugat-Németországban is kiderült, amikor Amerika kénytelen volt csökkenteni egyoldalú befolyását.

Máté Iván